

W SPRAWIE AUTORSTWA ARTYKUŁU
CHARAKTER NARODOWY POLAKÓW

Szanowny Panie Redaktorze,

zazwyczaj listy do redakcji „Kwartalnika Historycznego” piszą autorzy recenzowanych w tym piśmie książek, broniąc się przed skierowanymi pod ich adresem zarzutami, bądź są to głosy polemiczne wobec publikowanych w „Kwartalniku” tekstów. W tym wypadku jest inaczej, gdyż pragnę jedynie dorzucić pewną informację do dyskusji sprzed lat, a dotyczącej naszego „charakteru narodowego”.

Otóż w 1983 r. Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, wspólnie z Ośrodkiem Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, zorganizowali w jednym z mazurskich ośrodków wypoczynkowych „seminarium poświęcone charakterowi narodowemu Polaków”. Konferencja miała charakter ogólnopolski, wprowadzający referat *Charakter narodowy — rzeczywistość czy stereotyp?* wygłosił Stefan Kieniewicz. Rok później materiały tej konferencji opublikowane zostały w numerze specjalnym pisma „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” (1984, nr 1–2).

Podczas wspomnianej konferencji wygłosiłem referat, który w druku ukazał się pt. *Polski autostereotyp w konfrontacji z doświadczeniami lat wojny i okupacji*. W tekście tym zamieściłem in extenso artykuł *Charakter narodowy Polaków*, jaki ukazał się w konspiracyjnym „Biuletynie Informacyjnym”, centralnym organie Armii Krajowej, w numerze 21(125) z 28 maja 1942 r. W komentarzu pisałem: „Bardzo trudno jest dziś ustalić autorstwo tego artykułu. Jedynie przypuszczać można, że najprawdopodobniej napisał go kierujący redakcją «Biuletynu Informacyjnego», wybitny działacz harcerski i pedagog Aleksander Kamiński (1903–1978)”.

Teraz pragnę stwierdzić, i dlatego właśnie piszę ten list, że autorstwo Aleksandra Kamińskiego stało się dla mnie niemal pewne. Przemawia za tym fragment wydanej staraniem i w opracowaniu Andrzeja Krzysztofa Kunerta książki komendanta „Wawra” *Wielka gra*, jaka dopiero co ukazała się nakładem Oficyny Wydawniczej „Rytm” (z przedmową nieżyjącego już Stanisława Broniewskiego „Orszy”). Z tekstem jednego z niewielu ocalałych egzemplarzy konspiracyjnego wydania *Wielkiej gry* zapoznałem się co prawda już przed trzydziestu laty (posiadało go w swych zbiorach Centralne Archiwum przy KC PZPR, gromadzące materiały skonfiskowane podczas rewizji przeprowadzanych przez UB), nie zwróciłem jednak wówczas uwagi na otwierające owe „vademecum konspiratora” uwagi Kamińskie, zatytułowane *Naprawa charakteru narodowego*.

Gdy porównuję obecnie tekst artykułu opublikowanego w „Biuletynie Informacyjnym” z tym właśnie fragmentem *Wielkiej gry*, jestem pewien, że pisał to ten sam człowiek. Z tym, że w książce mamy do czynienia jedynie z pierwszym jakby szkicem ujęcia problemu, rozbudowanym i znacznie bardziej „precyzyjnym” w wersji ogłoszonej w „Biuletynie”. W *Wielkiej grze* Kamiński pisze: „Trzy są właściwości polskiego charakteru, które wybijają się na czoło: 1) umiłowanie wolności, 2) dobroć i wielkoduszność, 3) niepełna dzielność”. W konspiracyjnym „Biuletynie” owych

„cech Polaków” jest już pięć: 1) umiłowanie wolności i niezależność ducha, 2) wielkoduszność, dobroć, poczucie humanitarne, 3) męstwo, bohaterstwo, swoiście pojęty honor, 4) umiejętność całkowitego oddania się sprawie publicznej, 5) wiara w wyższość sił duchowych. Istotne jest także to, że w artykule *Charakter narodowy Polaków* przy każdej z owych pięciu cech podano obok siebie ich formy dodatnie i ujemne. Robi wrażenie, że tekst w „Biuletynie” jest wynikiem dalszych przemyśleń autora, który rozwinął temat, podjęty tylko w *Wielkiej grze*, jakby na marginesie udzielanych konspiratorom rad i wskazówek. Być może zasadne będzie w związku z tym datowanie podziemnej edycji tej książki na wiosnę 1942 r.

Tomasz Szarota
(Warszawa)